

בשיתוף פורום הכרה

יום זכויות האדם הבינלאומי 2011

דוח על הריסת בתיהם

של הערבים הבדואים בנגב

כתיבה: חיה נח

עריכה: אבנר בן עמוס

אל-עראקיב, הריסה השלישית 10 לאוגוסט 2010 (צילום: פורום דו-קיום בנגב לשוויון אזרחי)

תוכן העניינים

2	תקציר
2	מבוא
4	רקע
7	כפרים באימת צווי הריסה
11	אמצעי ענישה שנוספו לאחרונה
12	מדיניות הממשלה – הריסת בתים בנגב
15	סיכום

תקציר

הדו"ח השנתי של 'פורום דו קיום בנגב לשוויון אזרחי' מפורסם ביום זכויות האדם הבינלאומי, המציין את אימוצה של 'ההכרזה לכל באי עולם בדבר זכויות אדם' על ידי העצרת הכללית של האו"ם. הדו"ח מתעד את ההפרות של זכויות האדם כלפי המיעוט הערבי הבדואי בכפרים ה'לא מוכרים' בנגב, בעיקר בתחום של הריסות בתים.

במהלך שנת 2011 ממשלת ישראל המשיכה במדיניותה להצרת איזור המחייה של המיעוט הערבי בנגב. מדיניות זו כוללת אי הכרה בכפרים, הריסת בתים, השמדת יבולים ודרישה לכיסוי עלויות ההריסה של בתים מהאזרחים שאיבדו בתיהם (למשל במקרה של הכפר אל עראקיב).

דו"ח זה מציג מספר התפתחויות משמעותיות מהשנה החולפת. הדו"ח מתייחס בעיקר לכמות ההריסות של בתים שהכפילה עצמה ל- 1,000 בתים. גידול זה משקף את ההתעצמות והאגרסיביות של המדינה כלפי אזרחיה הבדואים. יתר על כן, ב-6 בדצמבר בית משפט השלום ביטל 45 צווי הריסה בכפר אל סירה, ואותו בית משפט דחה בשבוע שלאחר מכן בקשה לביטול 33 צווי הריסה בכפר עתיר אום אל חירן. לבסוף, במבצע שנקרא 'בזרוע נחושה' בחודש נובמבר, נהרסו בשבוע אחד 33 בתים.

הדו"ח מציג גם החלטות ממשלה אשר משפיעות לרעה על האוכלוסייה הבדואית בנגב. ב-11 בספטמבר הממשלה אישרה את תוכנית פראוור-עמידרור. תוכנית זו אם תיושם, תביא לפינוי של כ- 30,000-45,000 תושבים מבתיהם ולהריסת כפריהם. כמו-כן, ב-30 באוקטובר אישרה הממשלה את הקמתם של 10 ישובים יהודים חדשים במבואות ערד אשר חלקם ייבנו על שטחם של כפרים בדואים.

מבוא

ההכרזה לכל באי עולם של האו"ם היא מסמך יסוד בהיסטוריה של זכויות האדם. ההכרזה אושרה ב-10 לדצמבר 1948 על ידי העצרת הכללית של האו"ם בהחלטה A 217 (III) ועיגנה בכך מחויבות אוניברסאלית לזכויות יסוד.¹ יום זכויות האדם הבינלאומי בא לציין את פרסומה של הצהרה חשובה זו.

אנו מציינים זו השנה השניה יום זה בדו"ח העוסק בהפרה בוטה של זכויות אדם בנגב. במרכזו של דו"ח זה עומד נושא הריסות הבתים של הערבים הבדואים בכפרים המכונים "בלתי מוכרים" בנגב. עשרות אלפי ערבים-בדואים חיים בישובים שאינם מוכרים על ידי המדינה ואינם מחוברים לתשתיות בסיסיות. המשלה הצביעה ואישרה ב-11.9.2011 את מתווה פראוור-עמידרו² שיביא לעקירתם של 30,000-45,000 בדואים מכפריהם ולהרס של כפרים רבים. החלטת ממשלה נוספת מ-30.10.2011 תביא להקמתם של 10 ישובים יהודים חדשים באזור מבואות ערד,³ חלקם במקומם של כפרים בדואים. הממשלה איננה מציעה לתושבי הכפרים הבלתי מוכרים חלופות תכנוניות רציניות או הכשרה בדיעבד של המבנים, כפי שעשתה ביולי 2010 כאשר "הלבינה" חוות בודדים באמצעות חוק הרשות לפיתוח הנגב.⁴ כפועל יוצא מכך, 50,000 מבנים בכפרים הלא מוכרים נחשבים "בלתי חוקיים", לאלפים מהם צווי הריסה ועל כולם מאיימת סכנת הריסה.

ביום זכויות האדם ברצוננו לחשוף בפני הציבור הרחב, כפי שעשינו בשנה שעברה, נושא כאוב זה של הריסת בתים, המותיר מידי שנה אלפי אנשים, נשים וילדים עם צלקות נפשיות קשות וחוסר אמון עמוק במערכת המדינתית האמורה להגן על זכויותיהם. באבטחת ההריסות לוקחים חלק אלפי אנשי משטרה ויחידות מיוחדות, המפעילים לעיתים אלימות ומותירים משפחות ללא קורת גג לראשן בימי החורף הקרים וימי הקיץ הקשים.

יש לציין ש"בית" הוא בדרך כלל מבנה ארעי מפח או בלוקים שפח משמש לו כגג, לעיתים זו סוכה המכוסה ביריעות פלסטיק דמויות יוטה או אוהל של ממש. ברבים מהמקרים המבנה אינו מבודד ומהווה מקלט בסיסי בלבד לצרכי מגורים. ספק אם הבתים הללו עומדים בהגדרות האמנות הבינלאומיות ל"רמת חיים נאותה".

¹ הכרזה לכל באי עולם בדבר זכויות אדם, אתר האגודה לזכויות האזרח בישראל מיום 25 לנובמבר 2010

<http://www.acri.org.il/story.aspx?id=71>

² החלטת ממשלה 3707 מיום 11.9.2011 דו"ח צוות בינמשרדי ליישום המלצות הוועדה להסדרת התיישבות הבדואים בנגב, אוהור ביום 24.11.2011 אתר משרד ראש הממשלה.

<http://www.pmo.gov.il/PMO/Secretarial/Decisions/2011/09/des3707.htm>

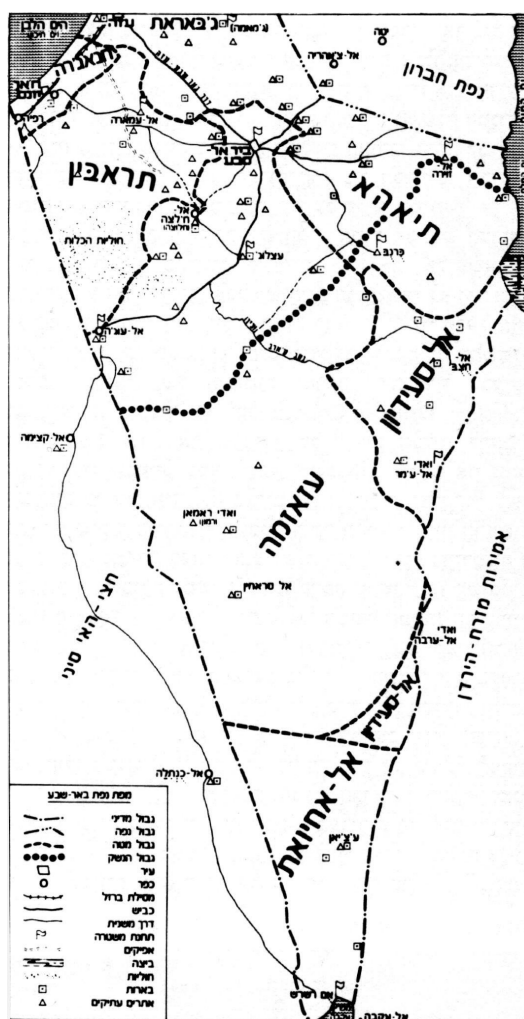
³ החלטת ממשלה 3782 מיום 30.10.2011, הקמת חבל התיישבות באזור מבואות ערד, אוהור ביום 24.11.2011 אתר משרד ראש הממשלה. <http://www.pmo.gov.il/PMO/Secretarial/Decisions/2011/10/des3782.htm>

⁴ חוק הרשות לפיתוח הנגב (תיקון מספר 4), התש"ע-2010, אתר הכנסת מיום 19 לנובמבר 2010.

http://www.knesset.gov.il/privatelaw/data/18/3/286_3_3.rtf - 168

רקע

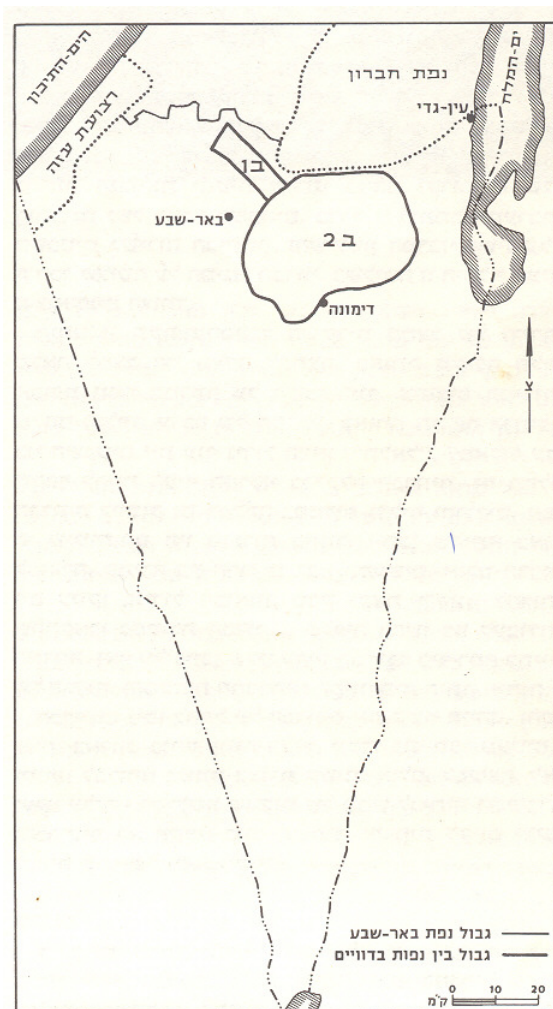
בשנת 1948, ערב הקמת מדינת ישראל חיו במרחב הנגב-נקב כ-95,000 בדואים (ראו איור 1). אחרי המלחמה, שבמהלכה גורשו חלק מן הבדואים, נמשך גירושם מדרום הארץ. במפקד משנת 1960 נמצא, כי בנגב נותרו 11,000 בדואים. בתחילת שנות החמישים ריכזה מדינת ישראל את הבדואים באזור הסייג, אזור ביטחון סגור הנתון לממשל צבאי, שכניסה אליו ויציאה ממנו דרשה אישורים מיוחדים (ראו איור 2). מספר שבטים הועברו באותה תקופה מאדמותיהם בנגב המערבי והדרומי אל אזור הסייג. המדינה הכריזה על חלק גדול מאזור הסייג כאזור גלילי, דהיינו: אזור ללא כל שלטון מוניציפאלי. חוק התכנון והבניה שנחקק בשנת 1965 הכריז על מרבית הקרקעות באזור הסייג כקרקעות חקלאיות, ולכן אסור היה לבנות בהן.

איור 1: תפרושת השבטים במרחב הנגב - לפני 1948 (מקור: עארף אל-עארף 1934)

כל בית שכבר היה בנוי הפך כתוצאה ממהלך זה "בלתי חוקי". כך, במחיה החלטה פוליטית, הפכה ממשלת ישראל את כל האוכלוסייה הבדואית למפרת חוק, כאשר זו באה לממש את זכות האדם הבסיסית לקורת גג.

בשנות השישים המאוחרות החל שלב חדש במדיניות המדינה – ריכוז הבדואים לשטחים מצומצמים יותר. המדינה החלה בהקמת מספר קטן של עיירות, אותן יעדה לכל הבדואים. כדי לעודד אותם לעבור לעיירות החלה ננקטת מדיניות המענישה את אלה שבחרו להמשיך ולחיות על קרקעותיהם בכפרים הבלתי-מוכרים באמצעות מניעת תשתיות ושירותים בסיסיים כמו: מים, חשמל, דרכי גישה, בתי ספר, מרפאות, ביוב וכו'. כמו-כן ננקטה מדיניות ענישה אקטיבית שכללה הריסת בתים, עקירת עצים, השמדת גידולים חקלאיים, החרמת עדרי צאן וכו'. רק אחרי מאבקים ציבוריים ומשפטיים מתישים בנתה המדינה עשרים וחמישה בתי-ספר אזוריים ושתיים עשרה מרפאות בכפרים הלא מוכרים וחיברה חלק מן הכפרים לרשת המים.

איור 2: אזור הסייג

בנוסף לכך שמרבית קרקעותיהם של הבדואים הולאמו והופקעו, המדיניות הגוזלת והמנשלת של הממשלה לוותה במערכה הסברתית משמיצה ובדמוניזציה של הבדואים. יש לציין גם כי העיירות בהן חיים הבדואים הן כישלון מכל נקודת מבט. הן נמצאות בתחתית הסולם הסוציו-

אקונומי של הרשויות המקומיות והעיריות בישראל,⁵ נמנות עם שיאניות האבטלה בישראל, (אחוז האבטלה מגיע בחלק מהן לכ-40%), והן לוקות בבעיות פשיעה קשות, אלימות, ומחסור במקומות תעסוקה, תחבורה ציבורית, נוכחות של בנקים ועסקים גדולים ועוד.

מספר הישובים הערבים בנגב (17) הוא זעום ומהווה כ-12.5% מכלל הישובים בנגב (136 ישובים) ואזורי השלטון המוניציפאלי של הישובים הערביים בנגב משתרעים על כ-120-150 קמ"ר ומהווים כאחוז משטח הנגב (12,954 קמ"ר).⁶ לעומת זאת, האוכלוסייה הערבית בנפת באר-שבע מנתה, לפי השנתון הסטטיסטי, בסוף שנת 2010 כ-201,900 נפשות והיוותה כ-32% מכלל האוכלוסייה בנפה (שמנתה כ-627,000 נפש) ו-18.15% מאוכלוסיית מחוז הדרום.⁷

שבטי הבדואים שהיו פרושים בכל שטח הנגב, כ-13 מיליון דונם (ראו איור 1), והשתמשו באופן אינטנסיבי בכ-2,000,000 - 2,500,000 דונם, חיים כיום על כ-350,000 דונם (על כ-240,000 מהם הוגשו תזכירי תביעות בעלות).⁸ הם נאבקים על שמירת זכויות הבעלות שלהם על כ-640,000 דונם, כ-5.0% משטח מחוז הדרום.⁹ הבדואים חיים בעשרות כפרים לא מוכרים (כ-53,111 תושבים) וכן בעיר אחת, שש עיירות ועשרה ישובים שהוכרו בעשור האחרון (כ-148,729 תושבים).¹⁰ המדינה לא הרסה עד עתה בתים באזור המתוכנן של העיירות ("הקו הכחול"). בהחלטה שניתנה בפברואר 2010 על ידי שופטת בית המשפט המחוזי שרה דברת, הורתה השופטת להרוס 65 בתים בתחומי הישובים של המועצה האזורית אבו-בסמה תוך 12 חודשים.¹¹ יו"ר מועצת אבו-בסמה עתר לבית המשפט העליון וזה הורה על עיכוב ביצוע ההליכים (עע"ם 2219/10).¹²

יש לציין כי אם אכן תצליח המדינה לרכז את הבדואים בעיירות, יצטמצם עוד יותר שטח המחיה המצומצם ממילא של הבדואים באופן דרמטי. צעדים אלה מעידים על כך שמדינת ישראל רודפת את אזרחיה הבדואים וחומדת את שארית אדמותיהם. המצב הנורא בעיירות מוכיח שלא הדאגה לבדואים הביאה להקמתן, אלא השאיפה לפנותם מאדמותיהם. אך האם פועלת מדינת ישראל באופן חוקי ביחס אזרחיה הערבים-הבדואים, במיוחד בכל הנוגע לזכותם לקורת-גג? לא כך נראה מהאמנות הבינלאומיות השונות והחלטות בית המשפט העליון בנוגע לזכות לקורת-גג.¹³

⁵ לוח 2 – המועצות המקומיות והעיריות לפי סדר עולה של המדד החברתי-כלכלי דירוג ושיוך לאשכול לשנת 2006, ע' 1, אתר הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה מיום 10 לנובמבר 2010, http://www.cbs.gov.il/www/publications/local_authorities06/pdf/t02.pdf

⁶ הערבים הבדואים בנגב-נקאב ישראל, דו"ח צללים לוועדה ליישום האמנה לזכויות אזרחיות ופוליטיות, לוח 1 שטחי שיפוט ואוכלוסייה בערים ויישובים בנגב, עמ' 8-9. אתר הפורום לדו-קיום בנגב לשוויון אזרחי מיום 10 לנובמבר 2010, http://dukium.org/user_uploads/pdfs/Response_to_State_Report_heb.pdf

⁷ שנתון סטטיסטי לישראל 2011, לוח 2.8 ישובים ואוכלוסייה לפי קבוצת אוכלוסייה, מחוז, נפה ואזור טבעי, עמ' 107. http://www.cbs.gov.il/shnaton62/st02_08.pdf

⁸ הכפרים הלא-מוכרים בנגב: הכרה ושוויון זכויות – נייר רקע, נובמבר 2007, חלק 1 עמ' 27-28, חלק 2 מפה 3, עמ' 3: אתר "במקום" מיום 25 לנובמבר 2010, <http://www.bimkom.org/dynContent/articles/BedPosPapPart1.pdf>, <http://www.bimkom.org/dynContent/articles/BedPosPapPart2.pdf>

⁹ שם, עמ' 4.

¹⁰ ישובים 2010, אתר הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה מיום 1 לדצמבר 2011, <http://gis.cbs.gov.il/ishuvim/viewer.htm>, קוריאל א', "שופטת: להרוס את בתי הבדואים והיכן היועץ המשפטי לממשלה?" Y-net 16.2.2010.

¹¹ עע"ם 2219/10 – א', יו"ר הוועדה המקומית לתכנון ובניה אבו-בסמה ואח' נ עמותת רגבים, החלטה מיום 12.4.2010, אתר בית המשפט העליון מיום 1 לדצמבר 2011, <http://elyon1.court.gov.il/files/10/190/022/k03/10022190.k03.pdf>

¹³ יום זכויות האדם הבינלאומי 2010 דו"ח על הזכות לדיוור, הריסת בתיהם של הבדואים בנגב, עמ' 6-8, אתר פורום דו-קיום בנגב מיום 1 לדצמבר 2011, http://dukium.org/user_uploads/pdfs/doh_harisot.pdf

כפרים באימת צווי הריסה

ישנם כיום כמה כפרים בנגב בהם לכל בתי הכפר הונפקו על ידי המדינה צווי הריסה. עם הכפרים הללו נמנים עתיר אום אל-חירן, תל-ערד, אלסדיר ואחרים. בקשתו של הכפר אלסירה לביטול 45 צווים הגיעה לדיון בבית המשפט השלום (עתירה 9364/06) והחלטה שניתנה ב-6 לדצמבר 2011 היתה לבטל את הצווים! ההחלטה בנוגע לבקשתו של הכפר עתיר אום אל-חירן (8477/06) לביטול 33 צווים תינתן ב-11 לדצמבר 2011. בקשתו של הכפר עתיר אום אל-חירן לבטל את תביעת הפינוי של הכפר, נדחתה על ידי בית המשפט המחוזי בפברואר 2011 ומצויה בבקשת ערעור בבית המשפט העליון (3904/11).¹⁴

מדיניות הריסת הבתים ב"כפרים הבלתי מוכרים" שרואה ב-50,000 מבנים¹⁵ "מבנים בלתי חוקיים" היא תאומתה ההפוכה של המדיניות הנקוטה כלפי היהודים בנגב. המדינה מדברת על פיזור אוכלוסין, משוועת ליהודים שיבואו ויישבו את הנגב הרחב והדל באוכלוסיה, ומציעה להם חוות בודדים וישובים קטנים,¹⁶ קיבוצים וישובים קהילתיים – אך הם אינם באים. לעומת זאת, המדיניות כלפי הבדואים נועדה להצר את צעדיה של האוכלוסייה הערבית בנגב ולהגביל את תחום המחיה שלה באמצעות אי הכרה בכפריהם והרס בתים ויבולים.

הריסת בתים (ראו תמונות 1, ו-2) כמו חריש של שדות שזה עתה נבטו (ראו תמונה 3), נעשית תוך הפעלת כוחות אכיפה מיוחדים וגדולים שהוקמו במיוחד לשם כך במשטרת ישראל - מתפ"א – מנהלת תאום ופעילות אכיפה.¹⁷ כוחות אלו מטילים אימה ופחד על אוכלוסיה של רבבות ילדים, נשים וקשישים (ראו תמונה 4) החיה בחוסר בטחון דיורי ובתנאי חיים ארעיים מחשש להריסת בתיהם. מדיניות זו, שהיא לכאורה מדיניות תכנונית, מעידה למעשה על ההתנהלות הפוליטית של כלל ממשלות ישראל עד כה. אין מדובר בפתרון בהסכמה של שאלת הכפרים הבלתי מוכרים והמבנים בהם, אלא במדיניות כוחנית של הרס ויצירת כעס ואיבה בקרב ציבור אזרחים ערבי רחב.

¹⁴ בר"ע 3904/11 אברהים פרהוד אבו אלקיעאן ואח' נ' מדינת ישראל, אתר עדאלה, אוהור ביום 1.12.2011,

http://www.adalah.org/Leagl_full_heb.asp?id=463&category_id=321

¹⁵ דו"ח ועדת השופט גולדברג בעניין הסדרת התיישבות הבדואים בנגב, עמ' 25. אתר משרד השיכון מיום 19 לנובמבר 2010, http://www.moch.gov.il/SiteCollectionDocuments/odot/doch_goldberg/Doch_Vaada_Shofet_Goldberg.pdf

¹⁶ דראל י', "הקרבת הסביבתי הבא: 11 ישובים חדשים בנגב", Y-net, מיום 7.11.2010,

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3977877,00.html>

¹⁷ מנהלת תאום ופעילות אכיפה, אתר משטרת ישראל מיום 28.6.2010,

<http://www.police.gov.il/mehozot/agafShitor/machalkot/Pages/mefkedettiumveprilutakifa1.aspx>

תמונה 1: הריסת בתים באל-פורעה, מאי 2011 (צילום: NCF)

תמונה 2: הריסה באל-עראקיב, 25 לאוגוסט 2011 (צילום: NCF)

עדותו של מוחמד אבו-נואף מהכפר אל-פורעה שביתו נהרס בחודש מאי 2011

אומרים שיקום יישוב פה, יקום יישוב ויש הכרה ביישוב, נקרא לו אל-פורעה. אנחנו גרים במקום הזה עוד לפני הטורקים. דורות של סבא, דורות של אבא, אני אראה לך בתים שהם בנויים מעל מאות שנים, שנמצאים פה. אנחנו היינו פתוחים לכל פיתרון, הלכתי לכל משרד, הלכתי לכל אחראי במדינה, בדרום, בבאר-שבע. [...] אני אומר לך את האמת, למה כל אחד יש לו משרד, יש לו כיתה, יש לו אוטו על החשבון של הבדואים, ולא עושה שום עבודה טובה למען הבדואים בכלל. לא עושים, אין להם פיתרון. זה פיתרון שהורסים בית והולכים? זה פיתרון? לא. הוא פתר בעיה פה? הוא לא פתר בעיה, אני נשארתי באותו שטח. אז מה זה שווה? נתן לי מגרשים ואני לא רציתי לזוז? לא נתן. אין לו שום דבר לתת, אין לו כלום לתת.

אני רציתי לראות דבר אחד, איזה פיתרון יש לך, מה הסיבה שאתה הורס ולא נותן פיתרון? מה הסיבה? תגיד לי, תפתור לי את הבעיה. אתה פה הורס, אבל לפני שאתה הורס תן לי דרך, תן לי שביל ללכת עליו. אין לו, פשוט אין לו, שותק, לא מדבר, משרד הפנים, המשטרה. [...] לפני שהם מכריזים הם [המשטרה] צריכים לשאול את משרד הפנים למה אתם הורסים לבן אדם? נתתם לו פיתרון?

[...] אבל ככה מכינים כוח שצריך לקחת עוד מדינה אחרת, כוח עצום כזה שאני עוד לא ראיתי בחיים שלי, לא לימדתי את הילדים שלי, לא רציתי את הילדים שלי לראות את הכוח הזה, להרוס את הבית מול הילדים. זה כמו מוות.

לבית אין רישיון, אני רוצה לראות בכל הפזורה הבדואית, אלפים, אלפים של בתים, בית אחד שיש לו רישיון. מי ייתן לך רישיון, מי ייתן לך היתר? אף אחד. אנחנו אומרים יהיה הכרה בכפר, אחר כך אנחנו צריכים לעשות את הרישיון לעשות את ההיתר בנייה, לעשות את הכל, הידיים שלנו פתוחות.

[...] לא ידענו שיש הריסה, ובית המשפט נתן החלטה שאין הריסה עד שבית המשפט העליון ידון ויחליט. הם באו ברבע לשש, מוקדם, כשאנשים היו ישנים, רק ירדו מהרכבים התחילו עם הפטיש לשבור את החלונות, לשבר את הדלתות, לשבור. [...] ביקשנו, תן לנו להוציא את הדברים מהבית, לא רצו.

אמצעי ענישה שנוספו לאחרונה

השנה הועלתה הצעת חוק חדשה שתחייב את בעלי הבתים שייהרסו על ידי המדינה בהוצאות ההריסה. בסוף יוני השנה עברה ההצעה הכנה לקריאה שנייה ושלישית בועדת חוקה חוק ומשפט. החוק יונח, כנראה, על שולחן הכנסת להצבעה במושב החורף. החוק לא יחול על תושבי התנחלויות בעקבות הסתייגותו של ח"כ זאב אלקין (ליכוד). לאור תיקון זה אין ספק כי החוק מכוון בעיקר לאזרחיה הערבים של המדינה. הנפגעים העיקריים מן החוק יהיו הערבים הבדואים בנגב המתגוררים בכפרים הבלתי מוכרים, שרוב בתיהם נתונים כיום תחת צווי הריסה. מדובר באוכלוסייה שסובלת יום יום מנחת זרועה של המדינה ושזכויותיה מופרות באופן עקבי על ידי הרשויות השונות.

מדובר בחוק מפלה וגזעני, שרק יגביר את הניכור והניתוק בין האוכלוסיות השונות בנגב. אין ספק כי מטרת החוק היא לפגוע בערבים הבדואים החיים בכפרים הלא-מוכרים בנגב ולהפעיל עליהם לחץ לנטוש את קרקעותיהם ולעבור לעיירות. מסתבר שבמדינת ישראל בשנת 2011 יש חוקים שונים לאזרחים שונים.

מדינת ישראל הגישה תביעה על סך 1,790,792 ₪ נגד 34 מתושבי הכפר אל-עראקיב עבור עלויות ההריסה של הכפר. זהו ניסיון נוסף של המדינה לדכא את מאבקם של התושבים על אדמותיהם. לאחר סדרת מעצרים וכתבי אישום נגד תושבי הכפר ופעילים ולאחר מספר אירועים אלימים ביותר שאירעו במהלך הריסות כגון ירי של כדורי ספוג לעבר תושבים ופעילים, נוקטת המדינה באמצעי חדש - תביעת פיצויים ענקית נגד התושבים. יש לציין כי התביעה הוגשה יום אחד בלבד לפני יום השנה להריסתו הראשונה של הכפר.

מדיניות הממשלה – הריסת בתים בנגב

מדיניות הממשלה המוצהרת מזה שנים רבות היא הריסה של בתים בכפרים הלא-מוכרים. מאז שנות השבעים הרסה ישראל אלפי בתי בדואים בנגב.¹⁸ הריסת הבתים היא אמצעי להפחדה של האוכלוסייה והותרתה במצב מתמיד של חוסר בטחון דיורי. ההפחדה היא נדבך נוסף בלחץ המופעל על האוכלוסייה למעבר לעיירות הקבע.

מדינת ישראל הרסה מידי שנה, עד לשנת 2010, כ- 250 בתים של בדואים בנגב. בפברואר 2010 הוחלט להחריף את מדיניות הריסת הבתים ולשלשה. היעד שנקבע לשנת 2010 היה כ-700 בתים!¹⁹ בפועל נהרסו בשנת 2010 456 בתים ובשנת 2011 כ- 1000 בתים.²⁰ בכל בית כזה מתגוררות בממוצע 6 נפשות. מדובר באוכלוסייה של 6,000 נפש. שוו בנפשכם שכל בתי העיירה עומר (6,593 נפש) מיתר (6,374 נפש) או להבים (5,929 נפש)²¹ היו נהרסים. כמובן, אין כל אפשרות שדבר כזה יתרחש בישראל. איש לא יעלה בדעתו להרוס בתחומי הקו הירוק ישוב יהודי שלם או חלקים ממנו. לעומת זאת, משרד הפנים הציע להשליש את מספר הבתים הנהרסים מידי שנה בקרב אחת האוכלוסיות המוחלשות ביותר בישראל, מבלי להידבר עם נציגי הצבור הערבי בדואי בנגב ומבלי לבחון את השלכות המעשה על חיי הבדואים ועל רקמת היחסים בין ערבים ויהודים בנגב.

כמו-כן הוחלט בפברואר 2010 כי 9,000 דונם אדמה יעברו חריש עמוק כדי לבלום את התופעה של זריעה בקרקעות בהן לא שולמו דמי חכירה עונתיים. "המשטרה לא תמנע בקשה להריסה של מבנים בלתי חוקיים ותפעל באופן מהיר כדי לטפל בצווים אלו", אמר מפקד המחוז הדרומי של המשטרה ניצב יוחנן דנינו. לדבריו, הוא "רואה בטיפול במבנים הלא חוקיים נגזרת של אכיפה נחושה במחוז הדרומי בכלל ובמגזר הבדווי בפרט".²²

בנובמבר 2011 הרסה המדינה במסגרת מבצע שנקרא "זרועה נחושה" 33 בתים ובמסגרת מבצע שכונה "משמר הנגב" עוד 21 בתים, כולל מסגד.²³ לפי המידע שפורסם באתר מינהל מקרקעי ישראל, 25 מהבתים בשני המבצעים נהרסו על ידי בעליהם לאחר ששוכנעו על ידי נציגי השלטון שאחרת יצטרכו לשאת בעלויות ההריסה.²⁴

הנתונים בלוח 1 מראים כי בהתאם למדיניות הממשלה מורשעים מידי שנה מאות בעלי בתים בבניה בלתי חוקית וכי אלפי דונמים של שדות זרועים נחרשים לאחר נביטת הזרעים. עם זאת, מידי שנה נוספים כאלפיים מבנים בשל מחסור בדיוור וחוסר התייחסות מוחלט של הממשלה לכל הבדואים הצעירים הנישאים ורוצים לגור ביחידת דיוור משלהם. חוסר מענה לבעיית המגורים של אנשים צעירים ומבוגרים ומחסור בהיתרי בניה מביא לכך שהבדואים בונים את בתיהם למרות הסכנה שהמבנה יהרס.

¹⁸ על ישראל להפסיק את הריסתם של בתי בדואים בנגב, אתר HRW מיום 1 לאוגוסט 2010, אוהזר ב- 15 לנובמבר 2011, <http://www.hrw.org/he/news/2010/08/01>

¹⁹ יגנה י', הריסת המבנים הבלתי חוקיים בפזורה הבדווית תשולש ב-2010", "הארץ", 18 בפברואר 2011, אתר "הארץ" מיום 15 לנובמבר 2010, <http://www.haaretz.co.il/hasite/spages/1150631.html>

²⁰ פז-פרנקל, ע', "מבצע 'זרועה נחושה': נהרסו 33 מבנים של בדואים בנגב", גלובס מיום 6.11.2011, אוהזר ביום 28.11.2011, <http://www.globes.co.il/news/article.aspx?did=1000695383>

²¹ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, קובץ הישובים לשנת 2010, מיום 28 לנובמבר 2011, <http://www.cbs.gov.il/ishuvim/ishuv2010/bycode.xls> http://www.cbs.gov.il/ishuvim/ishuvim_main.htm

²² יגנה, שם.
²³ החמרת האכיפה בנגב נושאת פירות: מסגד בלתי חוקי נהרס עיי הפולשים שבנו אותו, אתר מנהל מקרקעי ישראל, אוהזר ב- 15 לנובמבר 2011, http://www.mmi.gov.il/HodaotmmiInt/show_h.asp?key=1069&CodeMaarecet=1

²⁴ פז-פרנקל, שם.

לוח 1 - נתונים על מספר בתים שנהרסו, הרשעות על בניה בלתי חוקית, מבנים ללא התר, מבנים ללא התר הנוספים מידי שנה ומספר הדונמים של שדות שבדואים זרעו ונחרשו ע"י המדינה 2001-2011

שנה	מספר בתים שנהרסו	מספר הרשעות בבניה הבלתי חוקית	מספר מבנים "ללא התר"	מספר מבנים הנוספים בשנה	חריש של שדות זרועים בדונם
2001	45 ²⁵	*	*	*	*
2002	113 ²⁶	311 ²⁷	30,000 ²⁸	1,500 ²⁹	*
2003	157 ³⁰	933 ³¹	*	*	*
2004	119 ³²	*	*	*	*
2005	145 ³³	*	30,000 ³⁴	*	*
2006	367 ³⁵	700 ³⁶	42,000 ³⁷	*	2,900 ³⁸
2007	281 ³⁹	*	*	*	*
2008	225 ⁴⁰	*	50,000 ⁴¹	1,500-2,000 ⁴²	700 ⁴³
2009	254 ⁴⁴	*	*	*	4,500 ⁴⁵
2010	456 ⁴⁶	*	*	*	9,000 ⁴⁷
2011	1,000 ⁴⁸	*	70,000 ⁴⁹	4,000 ⁵⁰	*

* המידע אינו זמין.

²⁵ גולדשטיין, מ', מינהל השלטון המקומי משרד הפנים, בקשת נתונים על הריסות בתים בנגב, מכתב מיום 4 לספטמבר 2011. הערה: נתוני משרד הפנים מתייחסים לכאורה לכלל מחוז הדרום כיוון שאין בידי משרד הפנים "חלוקה מגורית בחדך של מגור יהודי וערבי" וכפי שנאמר במכתב לעיל, אנו מניחים שרוב רובן של ההריסות מתקיימות במגזר הערבי.
²⁶ דו"ח פורום דו-קיום בנגב לוועדה למיגור האפליה הגזעית על כל צורותיה, מאי 2006, עמ' 31. אתר פורום דו-קיום בנגב, אוהר - ב- 10 לנובמבר 2010.

²⁷ http://www.dukium.org/modules/coppermine/albums/userpics/pdf_files/CERD_HEB_web.pdf "דו"ח חיים בשוליים 2006", עמ' 51, האגודה הערבית לזכויות אדם לקידום זכויות המיעוט הפלסטיני בישראל. אתר עדאלה מיום 10 לנובמבר 2010, <http://www.adalah.org/newsletter/heb/jun07/hra.pdf>.

²⁸ דו"ח פורום דו-קיום בנגב, שם, ע' 31, אתר פורום דו קיום בנגב אוהר - ב- 15 לנובמבר 2011.
²⁹ טל, א', "תוכניות מתאר ליישובי הבדואים בנגב", מרכז המחקר והמידע של הכנסת 3.12.2006, ע' 3, אתר הכנסת, אוהר - ב- 15

לנובמבר 2011, <http://www.knesset.gov.il/mmm/data/pdf/m01668.pdf>,
³⁰ דו"ח חיים בשוליים, שם, ע' 51.

³¹ שם, עמ' 51.
³² גולדשטיין, שם.

³³ שם.
³⁴ ברדה, מ', "תופעת הבנייה הבלתי חוקית בישראל", 6 ביולי 2005, מרכז המחקר והמידע של הכנסת, אתר הכנסת מיום 15 ליולי

2010, <http://www.knesset.gov.il/MMM/data/docs/m01170.doc>,
³⁵ גולדשטיין, שם.

³⁶ טל, שם, ע' 3.
³⁷ שם, ע' 3.

³⁸ דו"ח חיים בשוליים, שם, עמ' 52-53.
³⁹ גולדשטיין, שם.

⁴⁰ יגנה, שם.
⁴¹ דו"ח ועדת השופט גולדברג, שם, סעיף 68, עמ' 27.

⁴² שם, עמ' 27.
⁴³ יגנה, שם.

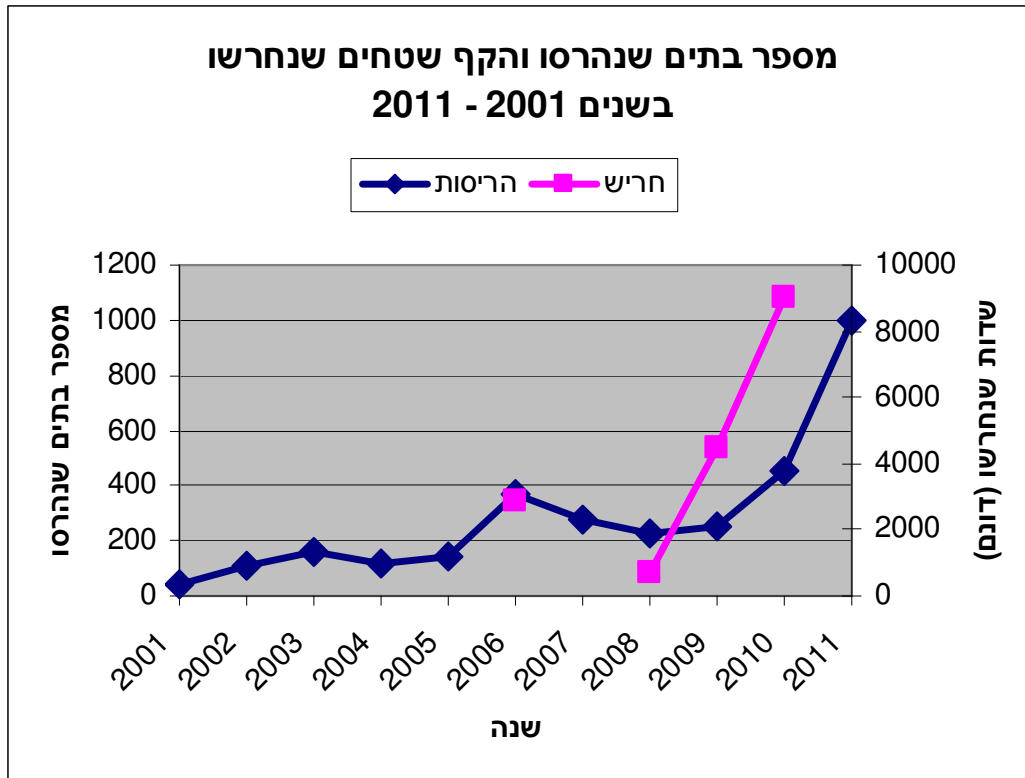
⁴⁴ שם.
⁴⁵ שם.

⁴⁶ שם.
⁴⁷ שם.

⁴⁸ פז-פרנקל, שם.
⁴⁹ שם.

⁵⁰ שם.

גרף 1 – מספר בתים שנהרסו והקף שטחים שנחרשו על ידי המדינה בשנים 2001-2011

מגרף 1 ניכרת מאז 2009 עליה חדה במספר הבתים שנהרסו וכן בהיקף השטחים של שדות תבואה זרועים ששיכים לבדואים ואשר נחרשו על ידי נציגי המדינה. הדבר מעיד על שינוי במדיניות ההריסות והחרפה שלהן. שני מבצעי ההריסה האחרונים היו גדולים מאד בהיקפם ובהם נהרסו 54 מבנים והם ללא ספק מעידים על הקשחה של הגורמים השונים ו"הגברת האכיפה". ראוי לציין כי למבצעים אלו חברו מינהל מקרקעי ישראל, משרד הפנים, היחידה לפיקוח על שטחים פתוחים ומשטרת ישראל.⁵¹

⁵¹ החמרת האכיפה בנגב, שם.

סיכום

זה שנים מיושמת בנגב מדיניות ממשלתית בלתי כתובה למחיקת כפרים שלמים של בדואים מעל פני האדמה. חמישים הריסות חוזרות ונשנות בכפר טווייל אבו ג'רוואל, בין מאי 2006 ליולי 2010, הריסת ארבעה עשר בתים בכפר עתיר אום-אלחירן בסוף יוני 2007 והריסת הכפר אל-עראקיב עשרים ושמונה פעמים בין סוף חודש יולי 2010 ותחילת נובמבר 2011 – כל אלה מדגימים היטב מדיניות זו (ראו תמונות 1-4 ומאגר תמונות באתר פורום דו קיום בנגב לשוויון אזרחי).

לדברי דוברת מינהל מקרקעי ישראל אורטל צבר תכנית פראוור-עמידורר "...מטרתה ליישב מחדש כ-30 אלף בדואים, שיעברו להרחבות ביישובים קיימים, כמו רהט, כסיפה וחורה..."⁵² כלומר, התכנית תביא לעיקרתם של 30,000 ולהרס של רבים מהכפרים. כמו-כן, כפרים בדואים לא מוכרים בהם מאות בתים יהיו צפויים להריסות נוכח צווי הריסה שהוצאו לכפרים אלו כמו אל סדיר, תל-ערד, עתיר אום אל-חירן; תוכניות ממשלתיות לגבי פרויקטים שונים, לא יאפשרו את הישארותם של הכפרים בתחומי הפרויקטים הללו, כמו "יער גורל" המאיים על הכפרים אל מסעדיה ועואג'ן; בסיסי צבא, כמו בסיס המודיעין המתוכנן במקום אזור הסחר החופשי ליקית והכפר אל-מקימן; סלילת כבישים חדשים והרחבת כבישים קיימים, כמו המשכו הדרומי של כביש 6, שחוצה מספר כפרים וביניהם אום בטין, ביר-אל חמאם, חאשם-זאנה, ואדי אל-נעם ומאיים על כ-600 בתים, וכביש 31 אשר צופן בחובו איום של הרס של סעוה וכפרים אחרים ופרויקטים רבים אחרים.

פרופ' אלקרנאוי מצוין בחוות דעת כי מדיניות של הריסת בתים פוגעת קשות באוכלוסיית הילדים ויוצרת טראומות לכל בני המשפחה וליקויים בתפקוד המשפחה: "הריסת הבתים גורמת לעיתים קרובות לליקויים בתפקוד המשפחה באופן כללי... כל זאת מוביל לערעור תפיסת עולמם של הילדים ותפיסתם את המשפחה כמקום בטוח, מיטיב ומגן. קיומו של בית ממלא אחר צורך חיוני ובסיסי של ילדים והיעדרו מקשה עליהם ביצירת יחסי גומלין בטוחים ואדפטיביים".⁵³

מדיניות הממשלה הזו כמו גם קודמותיה מאיימת להרוס ולגרש רבים מתושבי הכפרים הבדואים הבלתי מוכרים – אזרחי מדינת ישראל – שאינם יכולים לבנות את בתיהם כחוק בהיעדר כל מדיניות תכנון ממשלתית בכפריהם או העדר תכניות בניה, וזאת ללא כל אלטרנטיבה פרט להצטרפות לעיירות. הגברת מדינות האכיפה והתוצאות שלה בדמות הגברת הריסות הבתים היא חלק מניסיון הממשלה לרכז בכפייה את כל התושבים הבדואים בנגב בעיירות דלות ומופלות לרעה על מנת לפנות אדמות להתיישבות יהודית (ראו מקרה אום-אל חירן). זוהי מדיניות גזענית, חסרת סיכוי לטווח ארוך אשר פוגעת ברקמת החיים בנגב ומגדילה את אי השוויון בין ערבים ליהודים.

⁵² שם.

⁵³ אלמי א', "הריסות בתים בישראל והשלכותיהן על בריאות הנפש של ילדים", עמ' 3-4, אתר רופאים לזכויות אדם מיום 10 לנובמבר 2010, <http://www.phr.org.il/default.asp?PageID=47&ItemID=73>

הכפר אל-עראקיב טרם ההריסה אביב 2010

הכפר אל-עראקיב, ההריסה ה-25, יולי 2011 (צילום: פורום דו-קיום בנגב לשוויון אזרחי)

פורום דו-קיום בנגב לשוויון אזרחי | ת.ד. 130 עומר, 84965 | פלאפון: 0507701118-9

mail@dukium.org | www.dukium.org